

صحت استنادها در پایان‌نامه‌های دوره‌های دکتری تخصصی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز و میزان مطابقت آن‌ها با شیوه‌نامه‌ی ونکوور*

فریدون آزاده^۱، ریحانه واعظ^۲

چکیده

مقدمه: استناد به انواع منابع علمی- پژوهشی از جمله پایان‌نامه‌ها، بخش مهمی از فرایند تحقیق می‌باشد که پژوهشگر ملزم به رعایت شیوه‌ی نگارش استاندارد و درست اطلاعات کتابشناختی می‌باشد. چنانچه استنادها به شکلی صحیح، دقیق و یک‌دست تدوین نشوند، نه تنها فاقد اصالت و اعتبار هستند؛ بلکه بازایی و دسترسی به چنین استناداتی، هزینه‌های گزافی را به محققان و کتابخانه‌ها تحمیل می‌نماید. این مطالعه با هدف شناسایی صحت مقالات استنادی و تطابق آن‌ها با شیوه‌نامه‌ی ونکوور در پایان‌نامه‌های دفاع شده‌ی دکتری تخصصی پزشکی سال ۱۳۸۶ در دانشگاه علوم پزشکی تبریز انجام شد.

روش بررسی: روش مطالعه در این بررسی، تحلیل استنادی (Citation analysis) بود. هدف از تحقیق، شناسایی صحت مقالات استنادی در پایان‌نامه‌های مورد مطالعه بود، از این‌رو سایر منابع اطلاعاتی از مطالعه حذف شدند. برای انجام این پژوهش با استفاده از جدول Morgan و نمونه‌برداری سیستماتیک، از کل ۱۳۹۰ مقاله‌ی استنادی، ۳۴۷ مقاله‌ی استنادی برای بررسی صحت استنادی و میزان مطابقت با شیوه‌نامه‌ی ونکوور انتخاب شدند. شش عنصر مورد بررسی مشتمل بر نام نویسنده (گان)، عنوان مقاله، عنوان مجله، سال انتشار، شماره‌ی جلد و شماره‌ی صفحات بودند. خطاهای استنادی به دو گروه ۱. خطاهای کوچک و ۲. خطاهای بزرگ تقسیم شدند. روش جمع‌آوری اطلاعات، مشاهده‌ی مستقیم مقالات از طریق آرشیو نشریات و یا پایگاه‌های اطلاعاتی بود. داده‌ها در چک لیستی که بر اساس کار Taylor تهیه شده بود، وارد گردید. از نرم‌افزار SPSS جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: از ۳۴۷ مقاله‌ی استنادی مورد بررسی، در کل ۹۸/۳ درصد خطای استنادی به ثبت رسید. میزان خطاهای بزرگ بیشتر از خطاهای کوچک بود. تنها ۱۶۴ مقاله‌ی استنادی (۴۷/۲۶ درصد)، فاقد هر نوع خطای استنادی بودند. در حوزه‌ی مطابقت استنادها با شیوه‌نامه‌ی ونکوور، مطابقتی مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: عوامل مختلفی را می‌توان در بروز وضعیت نامطلوب استناددهی در پایان‌نامه‌ها دخیل شمرد، از جمله عدم آگاهی دانشجویان از اهمیت یک‌دستی استنادها در آثار علمی، عدم آشنایی محققان با نرم‌افزارهای مدیریت منابع و مآخذ مثل Reference Manager، عدم مطابقت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های ارایه شده توسط مؤسسات و دانشگاه‌ها با شیوه‌نامه‌های استاندارد به منظور مدیریت بهینه‌ی استناددهی در پایان‌نامه‌ها. اعمال راهکارهایی مانند تخصیص بخشی از نمره‌ی پایان‌نامه به صحت استنادهای ارایه شده، برگزاری کارگاه‌های آموزشی استفاده از نرم‌افزارهای مدیریت منابع پیشنهاد می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: پایان‌نامه‌های دانشگاهی؛ استناد؛ دانشگاه‌ها؛ دانشگاه علوم پزشکی تبریز؛ شیوه‌نامه‌ی ونکوور.

نوع مقاله: تحقیقی

پدیرش مقاله: ۱۹/۱۲/۱

اصلاح نهایی: ۱۹/۱۱/۶

دریافت مقاله: ۱۹/۲/۲۲

ارجاع: آزاده فریدون، واعظ ریحانه. صحت استنادها در پایان‌نامه‌های دوره‌های دکتری تخصصی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز و میزان مطابقت آن‌ها با شیوه‌نامه‌ی ونکوور. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۱؛ ۹ (۱): ۱۱-۱۸.

مقدمه

* این مقاله حاصل پایان‌نامه‌ی دانشجویی در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد.
۱. استادیار، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (نویسنده‌ی مسؤول)
Email: azadehtafreshi@yahoo.com
۲. کارشناس ارشد، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.

تحقیق به اعتبار وجه اصطلاحی و مفهومی آن نوعی بازکاوی است. بر این اساس، انجام هر فعالیت علمی، نه تنها نیازمند آگاهی به فعالیت‌های پیشین می‌باشد، بلکه بدون آگاهی

editors) در ونکوور بریتانیایی کلمبیا جهت نگارش مقالات برای نشریات حوزه‌ی علوم پزشکی تهیه شده است. بنابراین در تهیه‌ی فهرست منابع، صحت استناد و انتخاب شیوه‌نامه‌ی مناسب از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

با وجود اینکه هیأت‌های ویراستاری مجلات معتبر علمی، بر مراجعه‌ی نویسندگان به اصل منابع و ارائه‌ی استنادهای صحیح و دقیق تأکید می‌کنند، اما نتایج بررسی‌های انجام شده، در برخی مجلات معتبر حوزه‌های مختلف پزشکی، حاکی از بالا بودن میزان انواع خطاها است، که نشانگر بی‌توجهی نویسندگان به ضرورت و اهمیت صحت استنادها در آثارشان و عدم آگاهی نسبت به مسؤلیت خود در این موضوع است.

باید متذکر شد که ضرورت صحت و یکدستی استنادها، تنها محدود به مقالات مجلات نیست، بلکه کلیه‌ی آثار علمی و پژوهشی، از جمله پایان‌نامه‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی را هم در بر می‌گیرد.

پایان‌نامه‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین منابع پژوهشی در کتابخانه‌ها به شمار می‌آیند و گاه برخی از آن‌ها، به عنوان طرح‌های پژوهشی دانشگاه یا مؤسسه‌های علمی هستند یا حتی به عنوان طرحی بنیادی، یا ملی محسوب می‌شوند؛ بنابراین محتویات این منابع و همچنین استنادهای آن‌ها نیز در انجام پژوهش‌ها و تحقیقات آتی، مورد توجه محققان قرار خواهند گرفت.

درباره‌ی سابقه‌ی این نوع تحقیق، گفتنی است که بررسی‌هایی در مورد صحت استنادها و گاه صحت نقل قول‌های مندرج در مقالات مجلات معتبر علمی، در حوزه‌های مختلف پزشکی صورت گرفته است که به مهم‌ترین آن‌ها که مرتبط با حوزه‌ی مورد مطالعه‌ی حاضر است، اشاره می‌شود.

در بررسی عزیزی و همکاران درباره‌ی صحت استنادی در مقالات مجلات علمی و پژوهشی حوزه‌ی پزشکی، در کل ۷۶ درصد استنادهای خطادار گزارش شده است. این محققان عللی از جمله عدم تجانس زبان مادری (فارسی) و زبان علمی (انگلیسی)، در دسترس نبودن اصل منبع و ذکر منبع بدون مراجعه به اصل منبع و ناآگاهی نویسنده (گان) از اهمیت صحت استنادها را در بروز این خطاها دخیل می‌دانند (۶).

نمی‌توان در مسیر تحقیق گامی برداشت و زمانی که از رشد علم سخن به میان می‌آید نیز به طور تلویحی نوعی رابطه‌ی زنجیره‌ای میان هر نوع یافته‌ی علمی و یافته‌های پیشین را باید پذیرفت (۱).

استناد، از اصول اساسی هر گونه تألیفی اعم از تألیف پژوهشی است (۲). اثری در جامعه‌ی علمی با اقبال روبه‌رو می‌شود که در رعایت این اصل در آن، دقت و تلاش لازم اعمال شده باشد و مطالب استناد شده گویا و صحیح باشند (۳). پژوهشگران اغلب آثاری را که در تهیه‌ی نوشته‌ی خویش از آن‌ها بهره برده‌اند، در سیاهه‌ای به نام «فهرست منابع» تنظیم می‌کنند. در اصطلاح این آثار را به نام منابع «استناد شده» و به نوشته‌ای که به آن منابع استناد کرده است، «استناد کننده» می‌گویند. در اصل، استناددهی در آثار علمی و پژوهشی به منظور نیل به مقاصد زیر انجام می‌گیرد: اعتباربخشی به اثر تحت تألیف، حفظ امانت‌داری از جانب مؤلف، هدایت خوانندگان به سرچشمه‌ی اصلی اندیشه‌ها و یافته‌ها، رعایت حق مالکیت معنوی، تحلیل استنادی و تهیه‌ی نمایه‌های استنادی (۴).

به نقل از حری و شاه‌بداغی، Pederson معتقد بود اهداف پیش‌گفت زمانی تحقق می‌یابد که استنادها به صورت صحیح، دقیق و بر پایه‌ی اصول و روش‌های علمی تدوین شوند. در غیر این صورت، استنادهای اشتباه یا ناقص حتی باعث انتقاد سخت منتقدین و کم اعتباری کار پژوهشی و صرف وقت همراه با هزینه برای یافتن منابع مورد استناد از طریق کتابداران بخش مرجع و میز امانت برای جویندگان و محققان نیز می‌شوند (۴).

قابل ذکر است که به دلیل اهمیت استنادها در مدارک علمی، قواعد نوشتاری مناسبی نیز برای آن‌ها به وجود آمده است. این قواعد و دستورالعمل‌ها موجب یکدستی در ارائه‌ی یک استناد می‌شود و جوینده را در دستیابی به منابع اطلاعاتی یاری می‌کند (۵). از جمله‌ی این قواعد می‌توان به «شیوه‌نامه‌ی ونکوور» اشاره کرد که توسط «کمیته‌ی بین‌المللی سردبیران نشریات علوم پزشکی» (ICMJE) یا International committee of medical journal

تفاوت معنی‌داری را نشان داد (۱۲). Gosling و همکاران نیز همانند دیگر پژوهشگران، بر مسؤولیت اصلی نویسندگان در صحت استنادها و نقل قول‌ها تأکید داشتند. آن‌ها مطالعه‌ای در حوزه‌ی صحت استنادی و نقل قولی در چهار مجله‌ی رشته‌ی درمان دستی انجام دادند. نتایج نشان داد کل استنادهای خطا در ۴ مجله‌ی مورد بررسی، ۱۱۵ مورد (۳۵/۹ درصد) بوده است (۱۳).

Lukic و همکاران به بررسی صحت استنادها و نقل قول‌های ۳ مجله‌ی حوزه‌ی آناتومی در سال ۲۰۰۱ پرداختند. خطاهای استنادی به سه بخش و خطاهای نقل قولی نیز به دو دسته تقسیم شدند. محققان در این مطالعه، عدم دسترسی به اطلاعات کتابشناختی استنادها قبل از ایجاد مدلاین را دلیل بالا بودن میزان خطاها فرض کرده بودند، در صورتی که بررسی، خلاف این فرضیه را ثابت کرد. به نظر می‌رسد این خطاها مربوط به تنبلی نویسندگان بود، نه ناتوانی آن‌ها در یافتن استنادها در شکل الکترونیکی. در این مطالعه همچنین به ارتباط میان خطاهای نقل قولی و استنادی با ضریب تأثیر مجلات توجه شد، حال آنکه بر خلاف برخی گزارش‌های پیشین، چنین ارتباطی مشهود نبود (۱۴).

Reddy و همکاران خطاهای استنادی و نقل قولی مجلات حوزه‌ی جراحی عمومی را مورد مطالعه قرار دادند. میزان کل خطاهای استنادی ۲۹ مورد (۱۱/۱ درصد) بود (۱۵). نتایج مطالعه‌ی صحت استنادی Oren و Watson حاکی از میانگین خطاهای استنادی ۱۵ درصد بود. این پژوهشگران در بررسی خود، به مطالعه‌ی نقش مؤثر کتابداران در کاهش میزان این نوع خطاها نیز پرداختند، چنانکه انتشارات Elsevier با بهره‌گیری از کتابداران متخصص در بررسی استنادهای مقالات مورد پذیرش، وضعیت بهتری نسبت به دو ناشر دیگر (Black Well و Lippincott Williams and Wilkins) داشت (۱۶).

بنابراین با توجه به جایگاه مهم پایان‌نامه‌ها در تحقیقات علمی و بدیع بودن موضوع تحقیق در ایران، ارزیابی جامعی در خصوص صحت استنادی مقالات مورد استفاده در پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی

رخش و همکاران وضعیت منابع اینترنتی استناد شده در مقالات مجلات علمی و پژوهشی را بررسی کرده‌اند، نکته‌ی قابل توجه در این مطالعه، میزان بسیار پایین (۱/۵۹ درصد) پیروی از شیوه‌نامه‌ی ونکوور در این نوع استنادها است (۷). Taylor در پژوهش صحت استنادی مجلات رشته‌ی پرستاری، خطاهای استنادی را به دو بخش کوچک و بزرگ تقسیم کرده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که ۴۵/۸ درصد استنادها دارای خطا هستند که از این مقدار، ۳۸/۳ درصد به خطاهای بزرگ و ۱۳/۸ درصد به خطاهای کوچک تعلق دارد (۸).

Fenton و همکاران نیز در بررسی خود، علاوه بر صحت استنادی، صحت نقل قولی را نیز در استنادهای مجلات حوزه‌ی گوش و حلق و بینی مورد مطالعه قرار دادند، در ۱۷ درصد استنادها، خطای نقل قولی و در ۳۷/۵ درصد استنادها، خطا به ثبت رسیده است. ایشان به این نتیجه رسیدند که هر چه ضریب تأثیر مجله بالاتر باشد، میزان خطا کمتر است (۹). Oermann و همکاران برای تعیین میزان صحت استنادهای مجلات پرستاری کودکان از سپتامبر/اکتبر، ۱۹۹۹ الی ژانویه/فوریه‌ی ۲۰۰۰، پژوهشی به عمل آوردند. در این مطالعه، نوع خطاها بر اساس کار Taylor (۸) به دو دسته‌ی کلی ۱. خطاهای بزرگ و ۲. خطاهای کوچک تقسیم شدند. در نتایج به دست آمده از ۱۹۰ استناد بررسی شده، ۷۹ مورد (۴۱/۶ درصد) دارای خطا بود (۱۰).

Oermann و Ziolkowski نیز خطاهای استنادی را بر اساس کار Taylor به دو بخش تقسیم نمودند. از ۲۴۴ استناد بررسی شده، ۵۶ مورد دارای خطا بودند. پژوهشگران این مطالعه باور داشتند که نویسندگان با استفاده از عمل کپی و پرهیز از درج دستی اطلاعات کتابشناختی و همچنین با به کارگیری نرم‌افزارهای مدیریت منابع، می‌توانند خطاهای استنادی خود را کاهش دهند (۱۱).

Jackson و همکاران صحت و سقم ارجاعات مجله‌ی Journal of hand surgery را در سال‌های ۱۹۸۵ و ۱۹۹۵ مورد بررسی قرار دادند. در این مطالعه، خطاها به سه دسته تقسیم شدند. نتایج بررسی استنادهای این دو سال،

تبریز در سال ۱۳۸۶ و مطابقت آن‌ها با شیوه‌نامه‌ی و نکور صورت گرفت.

روش بررسی

در این پژوهش از روش تحلیل استنادی (Citation analysis)، که یکی از فنون کتاب‌سنجی است، استفاده شد. نوع پژوهش نیز کاربردی بود. جامعه‌ی مورد بررسی مشتمل بر مقالات استنادی کلیده‌ی پایان‌نامه‌های فارسی دوره‌های دکتری تخصصی پزشکی دفاع شده در سال ۱۳۸۶، در دانشگاه علوم پزشکی تبریز بود. قابل ذکر است که سایر اشکال منابع اطلاعاتی، نظیر کتب، پایان‌نامه‌ها، گزارش‌ها، وب سایت‌ها و ... از حوزه‌ی این مطالعه خارج شدند.

بعد از شماره‌گذاری ترتیبی پایان‌نامه‌ها، کلیده‌ی مقالات استنادی تمام پایان‌نامه‌ها مشخص و به ترتیب شماره‌گذاری شدند. در کل، ۱۳۹۰ مقاله‌ی استنادی از پایان‌نامه‌ها استخراج شد. در مرحله‌ی بعد، با استفاده از نمونه‌برداری سیستماتیک (۱۷) و بر اساس جدول Morgan، حجم نمونه یعنی ۳۴۷ مقاله‌ی استنادی برای بررسی انتخاب شدند (جدول Morgan جدولی است جهت تعیین اندازه‌ی مورد نیاز برای نمونه‌ی انتخابی برگزیده شده از جامعه‌ای با تعداد مشخص N. به طوری که نسبت P نمونه در محدوده‌ی ۰/۵ از P جامعه با سطح اطمینان ۹۵ درصد قرار داشته باشد) (۱۸).

عناصر مورد بررسی هر استناد مشتمل بر نام نویسنده (گان)، عنوان مقاله، عنوان مجله، سال نشر، شماره‌ی جلد و شماره‌ی صفحات بود.

در این پژوهش، خطاهای استنادی بر اساس کار Taylor (۸)، به انضمام اعمال برخی تغییرات جزئی و با اتکا به رهنمودها و نظرات استاد راهنما و سایر کارشناسان و متخصصان این حوزه تهیه و به دو گروه تقسیم شدند:

۱. خطاهای کوچک: خطاهایی که تأثیری در بازیابی استنادها نمی‌گذارند (همانند: جابه‌جایی نام نویسندگان، افزودن یا کاستن اطلاعاتی مثل حروف تعریف در عنوان مقاله، اشتباه یا حذف شماره‌ی صفحه‌ی انتهایی و ...).
۲. خطاهای بزرگ: خطاهایی که مشکل جدی در بازیابی

مدرک ایجاد می‌کنند یا باعث عدم بازیابی مدرک می‌شوند (به عنوان نمونه نام و آغازهی اشتباه نویسندگان، حذف نام نویسندگان، غلط‌املائی بزرگ در عنوان مقاله، اشتباه‌املائی در کوته‌نوشت نشریه، سال نشر اشتباه یا حذف آن، حذف دوره یا ذکر اشتباه دوره، اشتباه در شماره‌ی صفحه‌ی اول و ...).

روش گردآوری داده‌ها در این بررسی، مشاهده‌ی مستقیم و تطبیق استنادها و اطلاعات کتابشناختی آن‌ها با اصل مقاله است. در مرحله‌ی نخست، تمامی استنادهای منتخب، از پایگاه Pubmed از جهت وجود یا عدم وجود چنین منبعی مورد جست‌وجو و بررسی قرار گرفت. در مرحله‌ی دوم، بررسی صحت هر یک از استنادهای منتخب بر حسب تطابق استناد با اصل مقاله در اشکال چاپی، الکترونیکی و در صورت عدم دسترسی به تمام‌متن مقاله از چکیده‌ی مقاله یا اطلاعات کتابشناختی مقاله در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر مانند Ebsco، Science Direct، Ovid، Web of Science، Scopus، Pubmed و ... انجام گرفت. در بررسی صحت استنادها، از چکیده یا اطلاعات کتابشناختی، تنها به یک منبع اکتفا نشد، بلکه به طور هم‌زمان از چندین منبع معتبر نظیر Ebsco، Scopus و Pubmed نیز استفاده شد.

در مرحله‌ی بعدی خطاهای هر استناد به تفکیک در چک لیست ثبت شد. در این مرحله اگر بخشی از اطلاعات در Pubmed مغایر با اطلاعات اصل مقاله بود، در چک لیست ثبت شد. هم‌زمان با طی مراحل تحقیقی پیش‌گفت، هر یک از استنادهای منتخب، از نظر پیروی با نظام و نکور، بررسی و خطاهای هر یک از عناصر در بخش اختصاصی به این نوع خطاها، در چک لیست مزبور ضبط شد. در این مطالعه از روش‌های آمار توصیفی، شامل فراوانی و درصد در تجزیه و تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

یافته‌ها

از کل استنادهای بررسی شده، با توجه به جدول ۱، عنصر نام نویسنده با ۳/۳۸ درصد بالاترین میزان خطا و عنصر سال نشر با ۲/۵ درصد پایین‌ترین میزان خطای استنادی را به خود اختصاص داده‌اند.

در حوزه‌ی پیروی استنادها از شیوه‌نامه‌ی و نکوور، در عنصر سال نشر، هیچ مطابقتی با این شیوه‌نامه مشاهده نشد؛ در مقابل، در عنوان مجله فقط ۰/۳ درصد از استنادها قابل تطبیق با این شیوه‌نامه نبود. حاصل نهایی بررسی مبتنی بر این است که هیچ استنادی را نمی‌توان یافت که مطابقت کامل با دستورالعمل و نکوور داشته باشد (جدول ۳).

جدول ۳: میزان خطاها در مطابقت با شیوه‌نامه‌ی و نکوور

نام عنصر	فراوانی	درصد
نام پدیدآورندگان	۲۱۹	۶۳/۱
عنوان مقاله	۲۸۱	۸۱
عنوان مجله	۱	۰/۳
سال نشر	بدون خطا نداریم	بدون خطا نداریم
دوره	۱۶	۴/۶
شماره‌ی صفحات	۱۲۹	۳۷/۲

بحث

با مقایسه‌ی میزان استنادهای دارای خطای این بررسی (۱۸۳ مورد یا ۵۳ درصد) با نتایج مطالعات مشابه در این حوزه، نظیر پژوهش‌های Taylor با میانگین ۴۵/۸ درصد (۸)، Fenton و همکاران با میانگین ۳۷/۵ درصد (۹)، Oermann و همکاران با میانگین ۴۱/۶ درصد (۱۰)، Oermann و Ziolkowski با میانگین ۲۲/۹ درصد (۱۱)، Gosling و همکاران با میانگین ۳۵/۹ درصد (۱۳)، Lukic و همکاران با میانگین ۲۷ درصد (۱۴) و نیز Oren و Watson با میانگین ۱۵/۹ درصد (۱۶) تفاوت بیشتری مشاهده شد. اما وضعیت استنادها در بررسی عزیزی و همکاران با میانگین ۷۶ درصد (۶) نتیجه‌ی نامطلوب‌تری داشت.

با قیاس میان نتایج کل خطاهای استنادی در این بررسی (۹۸/۳ درصد)، با نتیجه‌ی پژوهش Reddy و همکاران (۱۱/۱ درصد) (۱۵)، تفاوت چشم‌گیری وجود داشت.

در این مطالعه عنصر نام نویسندگان که دارای بیشترین خطای استنادی بود، با نتایج اکثر بررسی‌ها در این زمینه نظیر کارهای عزیزی و همکاران (۶)، Taylor (۸)، Gosling و همکاران (۱۳) و Reddy و همکاران (۱۵) قابل مقایسه

جدول ۱: میزان کل خطاهای استنادی در هر یک از عناصر شش‌گانه

نام عناصر	فراوانی	درصد
نام پدیدآورنده (گان)	۱۳۳	۳۸/۳
عنوان مقاله	۸۲	۲۳/۶
عنوان مجله	۴۴	۱۲/۷
سال نشر	۱۸	۵/۲
دوره	۲۱	۶
شماره‌ی صفحات	۴۳	۱۲/۴
جمع کل	۳۴۱	۹۸/۳

از کل ۳۴۷ مقاله‌ی استنادی بررسی شده، ۱۶۴ استناد (۴۷/۲۶ درصد) بدون هر نوع خطای استنادی و ۱۸۳ (۵۳ درصد) استناد دارای انواع خطاهای استنادی بودند.

در این بررسی، میزان انواع خطاهای کوچک و بزرگ در عناصر مورد بررسی نیز محاسبه گردید، که مطابق با جدول ۲ در خطاهای کوچک به ترتیب عنوان مجله و شماره‌ی صفحات با ۰/۹ درصد و ۱۲/۴ درصد، کمترین و بیشترین خطاهای کوچک را داشتند. در بخش خطاهای بزرگ نیز به ترتیب سال نشر با ۵/۲ درصد و نام نویسندگان با ۳۸/۳ درصد به ترتیب کمترین و بیشترین خطاهای بزرگ را به خود اختصاص دادند.

جدول ۲: میزان خطاهای استنادی کوچک و بزرگ

نام عناصر	فراوانی	درصد
خطاهای کوچک نام نویسندگان	۵	۱/۴
خطاهای کوچک عنوان مقاله	۲۳	۶/۶
خطاهای کوچک عنوان مجله	۳	۰/۹
خطاهای کوچک شماره‌ی صفحات	۴۳	۱۲/۴
جمع کل	۷۴	۲۱/۳
خطاهای بزرگ نام نویسندگان	۱۳۳	۳۸/۳
خطاهای بزرگ عنوان مقاله	۶۸	۱۹/۶
خطاهای بزرگ عنوان مجله	۴۲	۱۲/۱
خطاهای بزرگ سال نشر	۱۸	۵/۲
خطاهای بزرگ شماره‌ی جلد	۲۱	۶/۱
خطاهای بزرگ شماره‌ی صفحه	۲۰	۵/۸
جمع کل	۳۰۲	۸۷/۰۳

نتایج این تحقیق - که از جمله تحقیقاتی است که محقق با حضور در آرشیوها و پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر، استنادات پایان‌نامه‌ها را با اصل مقالات مجلات تطبیق داده است - از معدود گزارش‌های علمی در این حوزه و بیانگر آن است که در انجام کار پژوهشی، آن هم در دانشگاه‌های تپ یک که محققان و دانشجویان با انواع شیوه‌های روش تحقیق و مقاله‌نویسی علمی آشنا می‌شوند، کاستی‌هایی وجود دارد. با توجه به یافته‌ها و تجارب محققان در طول فعالیت در دانشگاه و مرتبط با این حوزه، عواملی چند به شرح زیر در خطاهای استنادی دخیل هستند:

۱. عدم آگاهی نویسندگان پایان‌نامه‌ها نسبت به مسؤولیت اصلی‌شان در قبال صحت استنادهای اثر تألیفی خود،
۲. ناآشنایی پژوهشگران و دانشجویان از اهمیت یکدستی و صحت ذکر منابع و مآخذ در تدوین مقالات و رساله‌های دانشجویی،
۳. عدم دسترسی دانشجویان به اصل منابع و کپی‌برداری اطلاعات استنادها از سایر منابع مورد استفاده در تدوین رساله،
۴. بی‌اطلاعی دانشجویان از اصول صحیح استناددهی،
۵. بی‌دقتی و بی‌حوصلگی دانشجویان در تهیه‌ی مآخذ،
۶. سهل‌انگاری و تسامح استادان راهنما و مشاور بر ضرورت صحت استنادهای آثار تحت راهنمایی‌شان،
۷. کم‌توجهی مؤسسات آموزشی به اهمیت استنادهای درست و دقیق،
۸. عدم مطابقت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های ارایه شده توسط مؤسسات و دانشگاه‌ها با شیوه‌نامه‌های استاندارد،
۹. نبود امکان مشاوره با کتابداران متخصص در عمل استناددهی،
۱۰. ناآشنایی با نرم‌افزارهای مدیریت منابع و مآخذ (Endnote و Reference Manager).

پیشنهادها

در پایان برای رفع این کاستی‌ها و جهت بهبود وضعیت استناددهی در پایان‌نامه‌ها و فعالیت‌های تحقیقاتی، پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد:

می‌باشد. سایر عناصر اطلاعات کتابشناختی، در مطالعات اندکی از جمله بررسی Oermann و همکاران (۱۰)، عنوان مقاله‌ی رتبه‌ی نخست پرخطاترین عناصر را به خود اختصاص داده است. در این مطالعه، یک استناد دارای شرایطی ویژه بود؛ به این صورت که این استناد در هیچ منبعی قابل بازیابی نبود، به جز در فهرست منابع چندین مقاله‌ی موجود در پایگاه Scopus، که اطلاعات کتابشناختی موجود در چند مقاله نیز با یکدیگر متفاوت بود.

در بررسی اولیه‌ی استنادهای منتخب از پایگاه Pubmed، در مجموع ۸ مورد خطا، در مقابله با اطلاعات کتابشناختی اصل مقالات، در این پایگاه اطلاعاتی وجود داشت.

این سیر مطالعاتی نشان می‌دهد که در هیچ یک از استنادها تطابق کاملی با دستورالعمل ونکوور مشاهده نمی‌شود، حتی نتیجه‌ی حاصل از این بررسی با نتیجه‌ی بسیار پایین (۱/۵۹ درصد) بررسی رخس و همکاران (۷) در این زمینه نیز قابل قیاس نمی‌باشد. پایین‌ترین میزان پیروی در عنصر سال نشر که هیچ تطابقی وجود نداشت و بالاترین مطابقت در عنوان مقاله قابل مشاهده بود.

نگرش اجمالی به آیین‌نامه‌ی تهیه‌ی پایان‌نامه‌ها در دانشکده‌ی پزشکی، حاکی از آن است که می‌توان نمونه‌ها و مثال‌های خطاآمیز مندرج در این آیین‌نامه را علت اصلی ناهم‌خوانی عنصر سال انتشار در استنادهای پایان‌نامه‌ها با شیوه‌نامه‌ی ونکوور محسوب داشت.

نتیجه‌گیری

اعتباربخشی به اثر تحت تألیف، حفظ امانت‌داری از جانب مؤلف، هدایت خوانندگان به سرچشمه‌ی اصلی اندیشه‌ها و یافته‌ها، رعایت حق مالکیت معنوی، تحلیل استنادی و تهیه‌ی نمایه‌های استنادی از مهم‌ترین عوامل در صحت و درستی استنادات هستند. از طرفی استنادهای اشتباه یا ناقص باعث انتقاد سخت منتقدین و کم‌اعتباری کار پژوهشی و صرف وقت همراه با هزینه برای یافتن منابع مورد استناد از طریق کتابداران بخش مرجع و میز امانت برای جویندگان و محققان نیز می‌شوند که در مقدمه و یافته‌های تحقیق به آن‌ها اشاره شد.

۱. ارزیابی واحد درسی آشنایی با انواع منابع و روش‌های استناددهی،
۲. تخصیص بخشی از نمره‌ی پایان‌نامه به صحت استنادهای ارایه شده،
۳. زمینه‌سازی جهت امکان مشاوره با کتابداران متخصص برای تهیه و تدوین استنادها،
۴. برگزاری کارگاه‌های آموزشی استفاده از نرم‌افزارهای مدیریت منابع،
۵. تشکیل سمینارهای چگونگی بهره‌مندی از تسهیلات منابع الکترونیکی مورد اشتراک دانشگاه‌ها،
۶. ارزیابی دستورالعمل‌های صحیح، جامع و روزآمد توسط مؤسسات آموزشی و پژوهشی.

References

1. Horri A. Importance and necessity of foreign resources in the internal research. *Fasname-ye ketab* 1997; 8(4): 7-12. [In Persian].
2. Powley B, Dale R. Evidence-based information extraction for high accuracy citation and author name identification. In Conference RIAO. Proceedings of the 8th Conference on Large-Scale Semantic Access to Content; 2007 May 30-Jun 1; Pittsburgh PA, U.S.A; 2007.
3. Hagigi M. Use of citation in scientific papers. *Journal of Education and Psychology* 2000; 32(2): 215-32. [In Persian].
4. Horri A, Shahbodaghi A. Citation styles for scientific writings: international guidelines. Tehran: Tehran University Publication; 2009. p. 19-22. [In Persian].
5. Tondivar A. A review of the use of bibliographic rules in Master theses of library and information science of Tehran University from 1993 to 1994. *Information Sciences & Technology* 1998; 13(3): 26-32. [In Persian].
6. Azizi F, Raieszadeh F, Zareie S, Tarigat Saber G, Garzan R. A survey of quality of research article references in scientific and research journals in Islamic Republic of Iran. *Journal of Research In Medical Sciences* 2001; 25(4): 225-49. [In Persian].
7. Rakhsh F, Alibeyg M, Hosseini F. A survey of internet resource citations in the medical scientific journal articles in 2000-2002. *Health Information Management* 2006; 3(1): 25-32. [In Persian].
8. Taylor MK. The practical effects of errors in reference lists in nursing research journals. *Nurs Res* 1998; 47(5): 300-3.
9. Fenton JE, Brazier H, De SA, Hughes JP, McShane DP. The accuracy of citation and quotation in otolaryngology/head and neck surgery journals. *Clin Otolaryngol Allied Sci* 2000; 25(1): 40-4.
10. Oermann MH, Cummings SL, Wilmes NA. Accuracy of references in four pediatric nursing journals. *J Pediatr Nurs* 2001; 16(4): 263-8.
11. Oermann MH, Ziolkowski LD. Accuracy of references in three critical care nursing journals. *J Perianesth Nurs* 2002; 17(2): 78-83.
12. Jackson K, Porrino JA, Jr., Tan V, Daluiski A. Reference accuracy in the Journal of Hand Surgery. *J Hand Surg Am* 2003; 28(3): 377-80.
13. Gosling CM, Cameron M, Gibbons PF. Referencing and quotation accuracy in four manual therapy journals. *Man Ther* 2004; 9(1): 36-40.
14. Lukic IK, Lukic A, Gluncic V, Katavic V, Vucenic V, Marusic A. Citation and quotation accuracy in three anatomy journals. *Clin Anat* 2004; 17(7): 534-9.
15. Reddy MS, Srinivas S, Sabanayagam N, Balasubramanian SP. Accuracy of references in general surgical journals--an old problem revisited. *Surgeon* 2008; 6(2): 71-5.
16. Oren G, Watson M. Accuracy of references in the ophthalmic literature. *J Med Libr Assoc* 2009; 97(2): 142-5.
17. Delavar A. Probability and applied statistics in psychology and trating. Tehran: Roshd Publication; 2006. p. 256. [In Persian].
18. Dayyani M. Sample size in survey researches. *Library and Information Science* 1999; 2(3): 59-70. [In Persian].

The Accuracy of Citations in Medical PhD Theses and their Correspondence with Vancouver Style, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran*

Fereydoon Azadeh, PhD¹; Reyhaneh Vaez²

Abstract

Introduction: Citations are fundamental basis of all scientific papers including theses. Inaccurate and improper citations would lead to high expenses for the researchers and libraries to access these citations. This research tried to review the accuracy of references in Persian defended medical specialized theses in 2007 in Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. It also aimed to determine the correspondence rate of selected citations with Vancouver style.

Methods: Citation analysis was used as the study approach. Systematic sampling and Morgan table were employed to select 347 articles from 1390 cited articles. The six studied factors included author(s), title of the article, title of the journal, year of publication, volume [and issue], and number of pages. Citation errors were divided into two main groups of minor and major errors. Data was collected by direct observations. Data was then entered into a checklist based on Taylor division. SPSS11 was used for data analysis.

Results: Out of all 347 reviewed cited articles, 98.3% citation errors were observed. Only 164 (46.27%) articles were completely error-free. None of citations corresponded with Vancouver style.

Conclusion: The main reasons for dissatisfying results of citation errors and rate of correspondence with Vancouver style were students' unawareness of the importance of citations in scientific papers and the need for consistency, not paying attention to experts and specialized librarians' advice, the unfamiliarity of students with reference management software, and the inconsistency of universities writing guidelines with standard styles. To improve citations in theses, some solutions are suggested. For instance, a part of thesis grade needs to be allocated to accuracy of references. Holding reference management software workshops might also be beneficial.

Keywords: Dissertations, Academic; Citation; Universities; Tabriz University of Medical Sciences; Vancouver Style.

Type of article: Original article

Received: 12 May, 2010

Accepted: 20 Feb, 2011

Citation: Azadeh F, Vaez R. **The Accuracy of Citations in Medical PhD Theses their Correspondence with Vancouver Style, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.** Health Information Management 2012; 9(1): 18.

* This article was extracted from an MSc thesis.

1. Assistant Professor, Medical Library and Information Science, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran (Corresponding Author) Email: azadehtafreshi@yahoo.com

2. MSc, Medical Library and Information Science, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran